EDEBİYATIMIZDA
UNUTULANLAR VE KAYBEDENLER
-I-

TANER AY

ÖTÜKEN

YAYIN NU: 1779
KÜLTÜR SERİSİ: 992

T.C. KÜLTÜR ve TURİZM BAKANLIĞI
SERTİFİKA NUMARASI: 49269

ISBN: 978-625-408-218-4

www.otuken.com.tr | otuken@otuken.com.tr

ÖTÜKEN NEŞRİYAT A.Ş.®
İstiklâl Cad. Ankara Han 65/3 • 34433 Beyoğlu-İstanbul
Tel: (0212) 251 03 50 • (0212) 293 88 71 - Faks: (0212) 251 00 12

Editör: Oğuzhan Murat Öztürk

Son Okuma: Şaban Özdemir

Kapak Tasarımı: Mahmut Doğan

Dizgi-Tertip: Mahmut Doğan

Kapak Baskısı: Pelikan Basım

Baskı: ÇINAR MATBAACILIK VE YAY. SAN. TİC. LTD. ŞTİ.
Yüzyıl Mah. Matbaacılar Cad. Ata Han No:34 K:5
Bağcılar / İSTANBUL Tel: (0212) 628 96 00
Sertifika No: 45103

İstanbul- 2021

Kitabın bütün yayın hakları Ötüken Neşriyat A.Ş.'ye aittir. Yayınevinden yazılı izin alınmadan, kaynağın açıkça belirtildiği akademik çalışmalar ve tanıtım faaliyetleri haricinde, kısmen veya tamamen alıntı yapılamaz; hiçbir matbu ve dijital ortamda kopya edilemez, çoğaltılamaz ve yayımlanamaz.

Taner Ay: 1957 yılında Bafra'da doğdu. Anne ve babasının eğitimci olmaları nedeniyle ilk ve orta öğrenimini, Kızılcaham, Siirt, Erzincan ve İstanbul gibi il ve ilçelerde tamamladı. Fenerbahçe Lisesi'nden mezûn olduktan sonra hukuk okudu. Otuz beş yıl boyunca bazı kurumlarda cezâ avukatlığı yaptıktan sonra emekli oldu. 1982 yılından başlayarak, *Yarın, Edebiyat '81, Üç Çiçek, Stüdyo İmge, Çalıntı, Düşler, Vapur* ve *Pathos* gibi dergilerde, sinema, müzik ve edebiyat üzerine yazdı. *Üç Çiçek* ve *Çalıntı* dergilerinin kurucu isimlerindendir. *Pathos* dergisinin yayın kurulunda olup, *Kalabalık Cadde*'de ve *Karar* gazetesinde kültür tarihine ilişkin yazıları yayımlanıyor.
Yazarın, *Vesikalık Fotoğraflar, Becerikli Bozguncu Riminili Federico Fellini, Rock ve Şiddet, Metruk Zamana Seyahat, Marsyas'ın Cesetleri, Astigmat Bakışlar, CinemaScope Kadınlar & CinemaScope Erkekler* ve *Yeşilçam Sokağı Fotoğrafları* isimli eserleri bulunmaktadır.

İÇİNDEKİLER

Takdim....9
Şinâsî....11
Hakkı Paşazâde Celâl....29
Andelîb Es'ad....41
Ali Nusret....55
Osman Fahri....65
Şukûfe Nihal....81
Yaşar Nezihe Bükülmez....93
Fazlı Necip....119
Safiye Erol....139
Kemal Ahmet....167
Kemal Altınkaya....181
Kenan Hulûsi Koray....191
İhsan Mahvî....205
Aka Gündüz....215
Nurettin Artam....231
Burhan Cahit Morkaya....243
Osman Cemal Kaygılı....255
Hasan Tanrıkut....275
Nezahat Somar....301
Fikret Ürgüp....311
Hikmet Şevki....327
Mazlum Kenan Köstekçi....339

TAKDİM

Edebiyatımızda unutulan ve edebî mahfiller karşısında kaybeden edibler için bir yazı dizisi hazırlamamı benden Adnan Özer istemişti. Bu yazı dizisinin ilgi görmesi üzerine de, yazdıklarımın dergi sayfalarında kaybolup gitmemesi amacıyla, dosyayı birkaç yayımevine önerdi. Aradan aylar geçtikten sonra, Türk Dil Kurumu'nun kurallarına uymamamın onları rahatsız ettiğini ve ancak aksanları kaldırarak dili yalınlaştırmam durumunda dosyayı değerlendirebileceklerini öğrendim. Oysa, Türk Dil Kurumu'nun değişiklikleri alfabemizin fonetikliğini ortadan kaldırdığı ve "kâr" ile "kar" kelimelerinde olduğu gibi sesleri değiştirdiğinden, benden istenileni kabûl etmem mümkün değildi.

Alfabemiz fonetiktir. Bu nedenle diğer bazı dillerden daha kolay ve daha gerçekçidir. Ama kelimelerden aksanı kaldırdığımızda, o kelimenin mânâsı değişerek kargaşaya neden olmaktadır. Bu nedenle de okurun aksan kullanımındaki hassasiyetime değer vereceğine emînim.

"Edebiyatımızda Unutulanlar ve Kaybedenler" dosyasını çektiğimin ertesi günü beni Şaban Özdemir aradı. Yayımcı ile benim aramdaki Türk Dil Kurumu'nun kuralları yüzünden çıkan sorunu bir şekilde duymuş ve izin verirsem dosyayı Ötüken Neşriyât'a önermek istediğini söyledi. Adnan Özer kadar Şaban Özdemir'in de yazı dizimin kitâblaşmasını çok istediğini biliyordum. Dosyanın Ötüken Neşriyât'taki mâcerâsı da böylece Şaban Özdemir ile başladı. Ötüken Neşriyât'taki Göktürk Ömer Çakır ve Oğuzhan Murat Öztürk kardeşlerim gerçekten çok farklı editörlerdi. Yazarın dünya görüşüne, emeğine ve kurallarına saygı duydukları gibi, herhangi bir dayatmada da bulunmuyorlardı. Beni o iki güzel insanla tanıştırdığı için Şaban Özdemir'e minnetdârım.

Dosyanın son okumasını sevgili kardeşim Şaban Özdemir üstlendi. Hatâlarımı veya gereksiz bölümleri hemen gördü, onları dü-

zeltti. Bu nedenle *Edebiyatımızda Unutulanlar ve Kaybedenler* benim kadar Şaban'ındır. Emeği pek büyüktür. Ona, Adnan Özer'e, Göktürk Ömer Çakır'a, Oğuzhan Murat Öztürk'e ve Ötüken Neşriyât'a ne kadar teşekkür etsem, azdır. Ayrıca kitapta kullanılacak görsellerin temininde yardımlarını esirgemeyen Yahya Erdem ve M. Kayahan Özgül'e teşekkür ederim.

Bir husûsu daha belirteyim: *Edebiyatımızda Unutulanlar ve Kaybedenler* diğer ciltleriyle devâm edecek. Çünkü, araştırmalarım sonucunda çok fazla "unutulan" isim ortaya çıktı. Bu yüzden de hepsini tek bir ciltte toplamak mümkün değildi.

Çalışmamızdaki bazı isimler ve eserleri edebiyat araştırmalarında hiç geçmiyor. Geçenlerden çoğununsa kaynak eserlerdeki biyografileri hatâlıdır. Beni üzense, hiç araştırma yapılmadan onlar hakkındaki aynı hatâların yüksek lisans ve doktora tezlerinde dahi sürdürülmesi oldu. Bir de dönemin edebiyat seçkinlerinin, bilgi sâhibi olmadan fikir sâhibi olmaları veya "ideolojik" nedenlerle kimi isimleri ötekileştirmeleri durumu bahis konusu. Pek çok kıymetimizin bu suretle edebiyatımızın dışında bırakıldıkları da acı bir hakikattır. Bu yüzden, *Edebiyatımızda Unutulanlar ve Kaybedenler* tamanlandığında, okurlar için bir kaynak eser olacağına inanıyorum.

Keyifli okumalar dileğiyle...

Taner Ay

ŞİNÂSÎ

Vefâtı, Mezarı, Ailesi ve Terekesi

Ebüzziyâ Tevfik Bey'in 1329 (1911) yılında *Mecmûa-i Ebüzziyâ*'da yayımlanan "Şinâsî'nin Eyyâm-ı Ahire-i Hayatı" başlıklı yazı dizisi sayesinde Şinâsî'nin vefâtına ve cenâzesine ilişkin ayrıntılı bilgilere sâhibiz. Bu metin Ahmed Rasim'in *Matbû'ât Tarihine Medhal'den İlk Büyük Muharrirler* külliyâtının 9'uncusuna da alınmış (Yeni Matbaa, 1927), ardından Ebüzziyâ Tevfik Bey'in torunu Ziyad Ebüzziyâ'nın sadeleştirmesiyle "Şinâsî'nin Son Günleri ve Ölümü" başlığıyla Sunar Tiyatrosu Üsküdar Oyuncuları Araştırma Dizisi'nin 16 sayfalık ilk kitapçığı olarak yayımlanmıştır (Yenilik Matbaası, 1971).

Ebüzziyâ Tevfik Bey şöyle yazıyor:

> 13 Eylül 1871 günüydü. Kemâl ile Beyoğlu'nda o gece misâfir olduğumuz Mösyö Fanton'un evinde kahve içiyorduk. Ben, *Diyojen* için yazdığım bir makaleyi okuyordum. Kemâl de bazı cümlelerini, daha mânidâr ibârelerle ve imlâ yolu ile düzeltiyor ve süslüyordu. Bu sırada uşaklardan biri içeri girerek bir adamın Kemâl Bey ile görüşmeye geldiğini söyledi. İkimiz de gecelik ile oturmaktaydık. Ben derhâl bitişik olan yatak odasına çekildim. Uşak da gelen adamı içeriye aldı. Kapı aralıktı ama gelen adamı göremiyordum. Ancak kâğıt yırtılmasını andırır bir ses işittiğimden, herifin bir tezkere getirmiş olduğunu anladım. Bir dakika sonra Kemâl kapıyı iterek elindeki kâğıtla içeri girdi. Suratında bir teessür rengi vardı. Büyük bir felâket olduğunu söyleyerek o kâğıdı bana uzattı. Tezkere Şinâsî Efendi'nin gece vefât ettiği haberiyle başlıyor ve cenâzenin kaldırılması için Kemâl'den rica olunuyordu. Altındaki Mehmed Hamdi imzâsından Mustafa Fâzıl Paşa'nın kethüdasından olduğunu anladım. Bu vefâtın zâten epeydir beklendiğini söyledim. Kemâl, dostumuzun vefâtına o kadar fazla üzülmüştü ki Şinâsî'nin cenâzesinde bulunmaya dayanamayacağını ve bu yüzden defin işimi benim halletmemi söyledi. Yapacak bir şey yoktu, bir çeyrek sonra giyinip dışarıya çıktım. Sokağın köşesini dönerken ilim ve irfân sâhibi ahbâbımızdan Kavalalı Hoca Kâmil ile karşılaştım. Bir gün evvel kararlaştırdığımız üzere bize

geliyordu. Üzüntü verecek bir hizmet ifâ edececeğimizden ondan bana refâkat etmesini istedim. Merak etmişti. Ona Şinâsî'nin vefât ettiğini söyledim. Hoca Kâmil Şinâsî ile hiç tanışmamıştı. Fakat mensûb olduğumuz edebî ve siyâsî mektebin kurucusunun Şinâsî olduğunu biliyor ve onu tanımadığı hâlde edeb ve zekâsına büyük hürmet besliyordu. Kendisi pek hisli ve çok çabuk te'sîr altında kalan bir kimse olduğundan birdenbire işittiği bu fenâ haberden dona kalmıştı. Birlikte yürümeğe başladık. Bursa Sokağı'ndan Büyük Caddeye çıkarak Taksim'e geldik. Şinâsî'nin evinin Firuz Ağa'da Sormagir'de olduğundan haberdârdım. Ancak hangi sokaktadır, işte onu bilmiyordum. Kafam karışmıştı, hem yürüyordum hem de gözümün önünde o vakur insanı görüyordum. Hayattayken huzûruna ma'neviyâtım titreyerek girebildiğim o büyüklük timsâlinin şimdi na'şında bulunacağımdan ayaklarım sanki geri geri gidiyorlardı. Taksim'e çıktığımızda Kazancı Mahallesi'ne doğru sağa saptık. Gözüme bir yorgancı dükkânı ilişti. Otuz veya otuz beş yaşlarında bir adam, elinde büyük bir çuvaldız ile bir minder köklüyordu. Dükkânın önünde durarak, ona Sormagir'e nereden gidileceğini sordum. Karşıdaki sokağa girmemizi, oradan iki sokak sonra sağa sapınca Sormagir Kahvehânesi'nin önüne çıkacağımızı söyledi. Ben teşekkür etmek üzereyken Şinâsî Efendi'nin evini mi aradığımızı sordu.

- Evet oraya gideceğiz, dedim.

- Öyle ise berâber gidelim. Bu musîbet minder de bugün kalıversin, diyerek çuvaldızı sapladı. Zâten bir kanadı kapalı olan dükkânın diğer kepengini de indirerek omuzuna attığı saltasının kollarını geçirdikten sonra birlikte yürümeye başladık.

- Merhûmu tanır mıydınız?

- Onu mahallemizde kim tanımaz ki! Ey gidi Koca Şinâsî Efendi!

- Ne vakit vefât etti?

- Bu gece sabaha karşı. Ben Ebubekir Efendi ile birlikte yanındaydım. Ebubekir Efendi'yi tanır mısınız? Tophane Müftüsü'dür.

- Hayır kendisini tanımam, sadece ismini işitmiştim.

- Merhûmun pek yakın dostuydu, onu döşeğine birlikte yatırdık.

- Cenâze hazırlandı mı?

- Hayır, Müftü Efendi öğleden sonra kaldırmak istiyor. Mısırlı Paşa ile Murad Efendi'ye haber gönderdi.

- Nereye gömecekler?

- Taksim Mezarlığı'na, vâlidesinin yanına, Müftü Efendi öyle söyledi.

- Vefâtında kendinde miydi?

- Beni yatsıdan sonra Şakir çağırdı. Şakir'i bilir misiniz, teyzesinin damadıdır.

HAKKI PAŞAZÂDE CELÂL

Harâbâtîlik ile Şöhret Bulmuşuz Râmî
Kazâ ile Olursak da Hasta Mahmûrdur Derler

Ahmed Rasim, *Matbûat Hâtıralarından Muharrir, Şâir ve Edip* (Kanaat Kütüphâne ve Matbaası, 1924) isimli eserinde, Hakkı Paşazâde Celâl için şunu yazar:

> "Her zaman söylerim, Hakkı Paşazâde Celâl bu asrın en tabiî şâiridir."
> Aynı eserde Hakkı Paşazâde Celâl için bir de şu kaydı düşecektir:
> "Bu asrın en hassas anadan doğma şâiri Celâl'dir."

Hakkı Paşazâde Celâl sadece "anadan doğma şâir" değil, gerçek bir deliydi de. Muallim Nâci ona "Celâl-i Hayâlperver" diye takılır ve Celâl'in Osmanlı şâirleri arasında Deli Birâder'den sonraki en meşhûr deli olduğunu söylerdi.

Deli Birâder'in asıl ismi Mehmed Gazalî'ydi. 1466 yılında Bursa'da doğmuş ve devrinin önde gelen dîn bilgini Fahreddîn-i Acemî'nin talebesi olmuştu. Sonra medreselerde hocalık etmeye başlayıp, Manisa'da Şehzâde Korkud'un maiyetine girmiştir. Yavuz Selim'in tahta geçip Korkud'u öldürtmesinin ardından Bursa'ya kaçmıştır. Geyiklibaba Türbesi'nde şeyhlik yaparken sıkılıp oradan Sivrihisar'a geçer, ancak "Sivrihisar'da her yer sivri olduğu için huzûr bulamayıp" Akşehir'deki medreselerden birinde hocalık etmeye başlar. Orada her yer sivri olmamasına rağmen Akşehir'de dahi ona hafakanlar basınca, İstanbul'a gelip Beşiktaş'ta bir hamam açar. Onun hamamı kısa sürede Şehr-i İstanbul'un seks hayatının en nâmlı mekânlarından biri olur. Ricâl-i devletten şâirlere, beyzâdelerden tüccâra bütün "günbed" ve "zeker" düşkünleri müşterisidir. Osmanlı'daki sapkın seks hayatını merak edenler, bir de Deli Birâder'in *Kitâb-ı Dâfiü'l-Gumûm Râfiu'l-Umûm'*unu okumalıdırlar. Bu eser Selim S. Kuru tarafından Harvard Üniversitesi'nde tez olarak hazırlanmıştır.

Hakkı Paşazâde Celâl'in dîvâneliğiyse Deli Birâder'inkinden hayli farklı olup delilikte Andelîb mahlasını kullanan arkadaşı Paş-

makçızâde Mehmed Fâik Es'ad ile yarışırlar. Ahmed Rasim sayesinde onların delilik mâcerâlarından bazılarını bilmekteyiz.

Bir Ada Mâcerâsı

Ahmed Rasim'in Büyükada'da oturduğu yıllarda, bir gün Hakkı Paşazâde Celâl ile Andelîb kapısını çalarlar. Eyvâh! Ahmed Rasim bu delileri nasıl idâre edebileceğini düşünürken aklına bir fikir gelir. Derhâl merkepleri çağırıp onları pek kimsenin gitmediği bir yere götürür. Aradan biraz geçince, deli şâirler muhabbeti kesip birden ayaklanırlar. İkisi birden boğazlanıyorlarmış gibi bağırmaya başlamışlardır. Ahmed Rasim onlara susmaları için yalvarsa da bunu daha fazla bağırmalarını istediği şeklinde anlarlar. Onları orada bırakıp da gidemez. Sanki herkes Celâl ile Andelîb'in delirmelerini beklemiş gibi, hurra Çamlık'a gelmiştir. Gelen geçen korku içinde onları seyretmeye başladıklarında, ikisi birden bağırmayı bırakıp, bu defa da ağlamaya başlarlar. Meğer Celâl birden Anna'yı hatırlamış, Andelîb de onun ağladığını görünce kendisini tutamamış. Onların hâli Ahmed Rasim'e de dokunur. Celâl onun gözlerinin sulandığını görünce Anna'nın evine doğru dönerek irticalî olarak "Celâl ve Rasim ağlar, gönlü yaralı Andelîb ağlar" diye yeniden âvâzı çıktığı kadar bağırmaya başlar. Olacak gibi değildir, delileri yaka paça zorla evine getirir. Bütün gece onları ancak rakıyla susturmayı başaracaktır.

Bir Makriköy Mâcerâsı

Ahmed Rasim'in Makriköy'de oturduğu günlerdir. Sabahın köründe kapının çalınmasıyla yataktan kalkar. İnip kapıyı açtığında, şâir Celâl'in deli deli gülmesiyle karşılaşır. İçeriye buyur etse de bîçâre anlamaz, gülmeye devâm eder. Birkaç defa ısrar edince, "Gelirim ama bana divâne demeyeceksin!" diye Ahmed Rasim'den söz ister. "Demem, gel!" Celâl'i içeriye sokmayı becerdiğinde, ona kargaların daha piyasaya çıkmadığı bu saatte nereden geldiğini sorar. O da Taş Kasap'taki konaktan geldiğini söyler. Ahmed Rasim şaşırmıştır. Taş Kasap ile Makriköy arasında dünyanın yolu vardır. Celâl'in söylediğine göre bir buçuk saat önce ortalık daha zifirî karanlıkken yola

ANDELÎB ES'AD

"Bu Dünyadan Bir Elinde Kadeh, Bir Elinde Kalem Öyle Geçti"

O yılların edebiyat sever zenginlerinden biri Hakkı Paşazâde Celâl'i ve Andelîb Es'ad'ı Beylerbeyi'ndeki yalısına davet eder. Gecenin hayli geç bir vaktinde içkili kafayla sofradan kalkılır. Ev sâhibi bu yağmurlu havada geceyi yalıda geçirmelerinde ısrar etmesine rağmen onlar gitmek isterler. Bizim deliler o sağanakta sırılsıklam hâlde iskeleye geldiklerinde, son vapurun kalktığını ve sabahın ilk vapurununsa saatler sonra olduğunu öğrenirler. Bekleme salonunun camları kırık, havaysa buz gibidir. Yalıya dönmeye de yüzleri tutmaz. Semtte bir aşağı bir yukarı dolaşırlarken nereye sığınacaklarının telâşına düşerler. Bir ara Hakkı Paşazâde az ileride ışık görünce, orayı kahvehâne sanıp Andelîb'e "Hadi gel, bari şuraya girelim!" der. Oysa gördükleri yer, kahvehâne değil, küçük bir camidir.

Yaşamları boyunca bir gün olsun dahi camiye gitmemiş olan Hakkı Paşazâde ile Andelîb sırılsıklam hâlde içeriye girdiklerinde, vâiz yüksek sesle cehennemden ve zebânîlerden bahsediyor, cemaat ise dehşet içinde onu dinliyordur. Bizimkiler birbirlerine bakıp deli deli gülmeye başlarlar. Bunun üzerine cemaatten biri onlara doğru eğillip sessizce "Siz vaazı dinlemiyor musunuz?" diye sorar. İkisi birden "Dinliyoruz!" yanıtını verirler. Adam ikna olmadığından, bu defa da "Peki, Vâiz Efendi'nin söylediklerinin anlamını biliyor musunuz?" der. Andelîb Hakkı Paşazâde'ye, Celâl de Andelîb Es'ad'a bakıp daha fazla uzatmaması için adama sert bir ifâdeyle anladıklarını söylerler.

Adam şaşırır.

"O hâlde nasıl oluyor da sizde bir tesîr uyandırmıyor, bakın herkes ağlıyor!"

İkisini de artık hafakanlar basmıştır. Andelîb Es'ad, sabrının tükendiğini anlaması için önce yüksek sesle bir "lâ havle ve lâ kuvvete illâ billâhi'l aliyyîl azîm" çeker ve ardından adama doğru dönüp ona şu yanıtı verir:

"Efendi, biz bu mahallede misâfir olduğumuzdan sizin vâizin anlattıklarının yabancısıyız!"

Şehr-i İstanbul'da Harâbâtîlik

Andelîb Es'ad, Hakkı Paşazâde Celâl ve Nûri Şeydâ, Cumhuriyet öncesindeki harâbâtîliğin en önemli son isimlerindendirler.

Şehr-i İstanbul'da edipler arasında harâbâtîliği, Kırım Harbi'nin ve Mısır Hidivi Abbas Hilmi Paşa'nın döneminde Mısır'dan İstanbul'a alafranga yaşam tarzını benimsemiş bir zümrenin göçünün hızlandırdığı muhakkaktır.

Ahmed Cevdet Paşa'nın *Mâ'rûzat* isimli eserinde, Mısır'dan gelenlerin, Osmanlı üst tabakasının ahlâkını bozduğunu ve ekâbiri israfa alıştırdığını yazar. Ahmed Cevdet Paşa'nın *Mâ'rûzat*'ından okuyalım:

... Abbas Paşa valiliğinde Mısır'dan Dersaadet'e pek çok paşalar ve beyler ve hanımlar hicret eylediler. Gali bahâlar ile konaklar ve yalılar aldılar. Alafranga tecemmülât ile tefri ü tezyîn ettiler. Bol bol paralar sarf u israf eylediler. Ebvâb-ı sefâhati açdılar. Vükelâ ve kibâr-ı İstanbul, bu Mısır döküntüleriyle aşık atmağa ve vükelâ haremleri de Mehmed Ali Paşa kerimesi Zeynep Hanım'a taklîd ile israf u sefâhata kalkıştılar. Bu cihetle Ali Paşa'nın dairesi mesârifi, şehriyye üç dört bin altuna vardı ve Ali nâm çârebrû delikanlısının mesârifiyse, efendiden bir âdemin hânesini kibârâne surette idare edebilirdi. Bu cihetle sadâret maaşı vefâ etmez oldu.

Sultan Efendiler ise beher-hâl ve bi-hakkın vükelâ haremlerinden üstün olmak üzre hesapsız masraf etmeye başlayıp, artık maaş ile idare etmez olduğundan düyûna müstağrak oldular. Ez-kadim. Harem saray-ı hümâyûnda mazalla nişin-i tesettür ü ihtifâ olan Kadın efendiler de hükm-i zemane icâbınca arabalar ile gezmeye başladılar ve bi't-tabi' şehrîlere tefevvuk etmek üzere israf u sefâhata daldılar ve onlar da borçlu oldular ve ahz u i'tâlarına vasıta olan kahveci ve baltacılar pek acîb sû-i isti'mâlâta koyuldular. Meselâ bir tâcirden yüzbin kuruşluk mal alırlar ise ellibin kuruş da nakid alıp ikiyüzelli bine senet verirlerdi. Bu cihetlerle Saray-ı Hümâyûn'un üç sene zarfında üç milyon kese akçe deyni zuhûr etti. Bu da kâfi olmayıp sultanların ve kadın efendilerin murassaa'âtı, Beyoğlu sarrafları

ALİ NUSRET

Bütün Hayat-ı Fesâhat Bütün Hayat-ı Kalem
Seng-i Mezarının Üstünde Garka-yı Mâtem

Fatih Camii Haziresi'ndeki bir mezarın silindirik baş taşı hayli dikkat çekicidir. Üzeri siyah mürekkeple kötü bir biçimde numaralandırılmış olan bu şâhidenin en üstünde, kabartma şeklinde bir divit, bir hokka, *Kur'ân-ı Kerim* ve ve kâğıt üzerine kazılı bir imzâ görülüyor. Talikle usta biçimde yazılmış kitâbenin ikinci beyitinde "Bütün hayat-ı fesâhat bütün hayat-ı kalem / Seng-i mezarının üstünde garka-yı mâtem" denmektedir. Buradaki "fesâhat" kelimesi, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*'nin Mustafa Çuhadar tarafından kaleme alınan "Fesâhat" maddesine nazaran, esasında "açık seçik olma, havanın açık ve berrak olması, sütün yüzünü kaplayan köpükten arınıp saf ve hâlis olması" anlamlarına gelmekte olup sözün kusurlardan arınmış olmasına da "fesâhat" denilmektedir (C. 12, s. 423, 1995). Kabrin ayak taşındaki "Plevne şühedâsından Binbaşı Osman Şahabettin Efendi'nin mahdûmu, askerî kaim makamlığından mütekaid Darülmuallimîn ve Vefa İdâdîsi lisân ve edebiyat muallimi Ali Nusret Bey'in rûhuna el Fâtiha" yazısı okunduğunda, kitâbedeki beyitte niçin "Bütün hayat-ı fesâhat" ifâdesinin kullanıldığı ancak açıklık kazanmaktadır.

Ali Nusret Bey, sadece "lisân ve edebiyat muallimi" değildi; bugün ismi "unutulmuş" veya ağabeyi Cenab Şahabeddin ile ana bir baba ayrı kardeşi Osman Fahri kadar bilinmiyor olsa dahi, döneminin tanınmış bir şâiriydi. Ayrıca, çalışkan bir mütercimdi, önemli bir dilciydi ve yazdıkları dikkatle takîb edilmiş bir eleştirmendi. Sâmiha Ayverdi sayesinde onun dil konusunda ne kadar hassas biri olduğunu biliyoruz. Sâmiha Ayverdi, "Çeşnicibaşı" isimli makalesinde, Ali Nusret'in babası İsmail Hakkı Bey'in arkadaşı olduğunu belirtir. Ali Nusret, Dağman Mahallesi'ndeki evlerinde hasta yatarken İsmail Hakkı Bey sık sık onu ziyârete gider. Bir ziyâretinde, şâirin annesi İsmet Hanım, İsmail Hakkı Bey'e usulca "Hakkı Bey oğlum, Nusret yatalı haybahâsıl kaldık." der. Bunu işiten Ali Nusret, konuşacak mecâli olmamasına rağmen yine de başını yastıktan âdetâ öfkeyle

kaldırarak, "Anne, anne! Haybahâsıl değil, hâib ü hâsir!" diye annesinin dil yanlışını düzeltir (*Millî Kültür Mes'eleleri ve Maârif Dâvâmız*, s. 217, 2006).

Ailesi

Ali Nusret, İsmet Hanım ile zâbit Osman Şahabeddin'in ikinci oğulları, Cenab Şahabeddin'in ise kardeşidir. 23 Mart 1872 günü artık Larissa ismiyle bilinen Yenişehir-i Feneri'nde dünyaya gelmiştir. Ağabeyi Cenab Şahabeddin'in doğum târihiyse kaynaklarda 1870 yılı veya 2 Nisan 1871 günü olarak farklı verilmesine karşın, Fâzıl Mahmut onun 1867 yılında doğduğunu söyler. Hatta *Yolların Sesi* dergisinde yayımlanan imzâsız bir yazısının dipnotunda, Cenab'a hangi yıl doğduğunu sorduğunda, 1867 yanıtını aldığını ve sonradan yaptığı araştırmada da pasaportunun doğum târihi hânesine 1285 yılının kaydedildiğini gördüğünü belirtmiştir. Fâzıl Mahmut yazısında rûmi 1285 yılını miladî takvime 1867 olarak çevirmiştir ki hatâlıdır. Rûmi 1285 yılı miladî takvimde 1869/1870 yılına tekabül etmektedir (Y.2, S. 15, s. 304, 28 Şubat 1934). Cenab Şahabeddin'in mezar taşında da doğum târihi 1870 olarak yazmaktadır. Pek çok kaynakta Cenab Şahabeddin'in Manastır doğumlu olduğu belirtilmesine karşın aynı imzâsız yazıda Fâzıl Mahmut onun Drağman Mahallesi'nde doğduğunu zikreder. Cenab'ın ve Ali Nusret'in babası Ali Nusret, İsmet Hanım ile zâbit Osman Şahabeddin'in ikinci oğulları, Cenab Şahabeddin'in ise kardeşidir. Ali Canip Yöntem, bir makalesinde, Binbaşı Osman Şahabeddin'nin pederinin dîvân kâtipliği yapmış olan Mustafa Efendi olduğu bilgisini vermiştir. Annesi İsmet Hanım'ın Manastırlı mı yoksa İstanbullu mu olduğu husûsundaysa farklı kayıtlar bulunuyor. Cenab Şahabeddin'i tanıyan ve ona hayatıyla ilgili bazı sorular da yöneltmiş olan Fâzıl Mahmut, İsmet Hanım'ın İstanbullu olduğunu söylemiştir.

Cenab Şahabeddin yıllar sonra "arz üzerinde bir mezarı bile kalmayan zavallı babam" ifâdesini kullacaktır. Bilindiği gibi, Plevne Muhârebeleri'ne Osmanlı Ordusu'nun saflarında katılan Frederick William von Herbert, anılarında, Plevne'de şehit düşen askerlerin ancak bir kısmının beşer onar toplu mezarlara gömülebildiğini, diğerlerinin na'şlarının ise yaklaşık 30 yıl boyunca muhârebe mey-

DİZİN

Semboller

31 Mart Vak'ası 223

A

Abbas Hilmi Paşa 44
Abdurrahman Nafiz Bey 129, 130
Abdülazîz 18, 20, 34, 71, 99, 134
Abdülfeyyaz Tevfik 59
Abdülhak Şinasi Hisar 26
Abidin Dino 169, 173, 177
Adam Sen de 175, 183, 187, 189
Adile Ayda 88
Adnan Menderes 20
Ah Beyoğlu Vah Beyoğlu 277, 278, 299
Ahmed Cevdet Paşa 44, 45
Ahmed Muhtar Paşa 129
Ahmed Rasim 13, 21, 25, 31, 32, 33, 34, 45, 46, 49-52, 123, 175, 269
Ahmed Remzi Akyürek 213
Ahmet Emin Yalman 132, 223, 240
Ahmet Hamdi Başar 87, 88, 90
Ahmet Hamdi Tanpınar 142, 158, 190, 202
Ahmet Kutsi 85
Ahmet Muhip Dıranas 225
Ahmet Turan Alkan 163
Akbaba 202, 240
Aksekili Ahmet Hamdi 214
Akşam 65, 75, 128, 129, 137, 143, 169, 203, 217, 247-250, 262, 264, 265, 271-273, 343, 344
Al Almayı Daldan Al 185
Alemdar 264
Ali Galip Paşa 78
Âlim Kahraman 22
Ali Şîr Nevâî 28
Alliance Israélite Française 122
Amele Teâlî Cemiyeti 96
Ankara 51, 85-88, 90, 175, 184, 186, 203, 207-210, 212, 213, 214, 221, 224, 226, 227-230, 233, 235-237, 242, 272, 282, 289, 304, 329, 330, 333, 342
Aram Efendi 20
Ârif Oruç 176, 177
Asır 39, 129, 130, 131, 133, 137, 207, 305, 333, 334
Aşk-ı Memnu 109
Aşk Mahkûmu 334, 337, 338
Âtıf Zahir Efendi 98, 99, 104, 108
Attilâ İlhan 88, 277, 281, 287-290, 295, 296, 297, 299, 300
Attila Özkırımlı 141
Aydınlık 95, 96, 97, 100, 111, 112, 113, 116, 176

B

Bahçesaraylı Tatar Selâmi Efendi 97
Balkan Harbi 111, 261, 304
Basiret 21
Bayram Akbaş 76
Behçet Necatigil 141, 308, 314, 315
Behice Boran 143
Besime Koray 196
Beşir Ayvazoğlu 262
Bir Edebî Muhit Olarak Ankara 87, 229, 235
Bir Otelde 7 Kişi 198, 202
Bir Yudum Su 175, 193, 194, 196, 197, 198, 199
Bizim Mahalle 158, 175, 183, 185, 186, 187, 189

Bu Dinciler O Müslümanlar'a Benzemiyor 90
Burhan Toprak 143
Bursa Hapishânesi 103, 107, 173
Bursalı Mehmed Tâhir Bey 60

C

Câhil Kadri Efendi 99
Câvid Bey 128
Cenap Ozankan 77
Charles Lorraine 162
Cide 102, 103, 106, 107, 113
Ciğerdelen 141, 142, 144-146, 148, 158, 160-163
Cumhuriyet 44, 73, 75, 83, 99, 100, 107, 132, 133, 141, 142, 144, 145, 147, 149-171, 175, 176, 177, 184, 197, 213, 217-220, 224, 225, 230, 241, 242, 245, 246, 249, 251, 263, 265, 266, 270, 271, 273, 290, 305, 306, 307, 314, 322, 345
Cumhuriyet Halk Partisi 83

Ç

Çalçene 98
Çaylak Tevfik 45
Çetin Altan 230, 237, 239, 298
Çığır 83, 198, 272
Çırçırlı Hilmi Efendi 27

D

Dalga Geçen Adam 158, 175, 183, 189, 190
Deli Birâder 31
Demir Özlü 305, 308
Destine 75
Dikmen Yıldızı 221, 224, 225, 229
Dineyri Papazı 142, 145, 163-165
Dîvân-ı Devletşâh 27
Dîvân-ı Hâkânî 27
Dîvân-ı Nef'i 27
Dîvân-ı Nevâî 27
Dîvân-ı Rûşenî 27
Dîvân-ı Sâmî 27
Dîvân-i Nevâî 27
Doktor Nâzım 128
Dosdoğru Günlük 313, 315, 317, 324, 325
Durûb-i Emsâl 28

E

Ebubekir Efendi 14-17, 24, 26
Ebüzziyâ Tevfik 13, 17, 19, 20, 23-28
Edebî Portreler 262
Ekrem Hakkı Ayverdi 143
Elisabeth Tschumi (Afife Okday) 19
Emanuel Karasu 128
Emine Işınsu 84
Enis Tahsin Til 51, 78, 128, 129, 132
Enver Behnan Şapolyo 229
Ergün Göze 143
Ernst Elster 148
Ersin Alok 88
Eski İstanbul'dan Hatıralar 39, 51
Esmâü'l Hüsnâ Şerhi 27

F

Fahri Düngelen 117
Faruk Nafiz (Çamlıbel) 73, 74, 85-87, 90, 266
Fasih Tümel 77
Fatih-Harbiye 158, 188, 189
Fatma Piraye 101
Fazıl Ayanoğlu 19
Fâzıl Paşa 13, 15, 20, 26, 27, 28, 45
Ferit Ragıp Tuncor 113
Feryâdlarım 100, 108-110, 113, 114, 116
Fındıklılı İsmet Efendi 19
Fındıklılı Silâhdar Mehmed Ağa 19
Fikret Adil 233, 260, 261, 262, 272
Fikret Sander 86
Fikret Ürgüp 7, 202, 311, 313-316, 318-326
Filles de la Charité 122
Fransız Laik Misyonu 122
Frederick William von Herbert 58
Fritz Hommel 148
Fuhş-i Atîk 269
Fuzûlî 27, 95, 114, 115, 116
Fuzûlî Dîvânı 27

G

Garip Aileler 131
Gençlik ve Edebiyat Hatıraları 78
Gerçek 83, 141, 220, 225, 280, 287, 295, 296, 298-300, 303, 345
Gilles Veinstein 126
Gonce-i Edep 129
Grande Rue de Péra 122, 123
Gülbün 54, 164, 165
Gül Demetleri 54
Gülsemin Hazer 165
Gümrükçü Osman Paşa 26
Gümrükçü Osman Paşa Köşkü 26
Gün 63, 92, 109, 198, 260, 280, 292-96
Günay Alok 87, 88

H

Hacer Hurisar 184
Hacı Hüsrev Camii 257
Hacı Ömer Ulugergerli 115
Hâfız Paşa Köşkü 26
Hâfi Kadri Alpman 260, 272
Ha Gayret Hasip Efendi 175, 183, 189
Hakimiyeti Milliye 330
Hakkı Paşazâde Celâl 7, 29, 31, 32, 34, 35, 36, 39, 43, 44, 46, 48, 52
Hakkı Süha Gezgin 262
Hakkı Tarık Us 272
Halide Edip 131, 186
Halide Nusret Zorlutuna 84, 91
Halil Gülüm 115
Halit Fahri Ozansoy 270
Hamiyet 60
Hans Brasack 86
Hâriciye Nâzırı Rıfat Paşa 19
Hasan Fehmi Paşa Köşkü 26
Hasan İzzettin Dinamo 229
Hasan Pulur 239
Hasan Tahsin Erez 77
Hasan Yalım 101
Hasene Ilgaz 91, 92
Havâdis 149, 150, 151, 152, 153, 155
Hay-Layf Pastahânesi 299
Hazine-i Fünûn 46
Hazret-i Kaab Türbesi 257
Hermann Reckendorf 148
Hersekoğlu Ahmet Paşa 160
Hikâyât-ı Şâirâne 54
Hikâye-i Leylâ-i Mecnûn 27
Hikâye-i Manzûme 27
Hikmet Şevki 7, 124, 327, 329-338
Hikmet Şinâsî 21, 23, 25, 26
Hilmi Ziya Ülken 277, 279, 280, 299
Hüseyin Avni Şanda 169-174, 178, 179, 183
Hüseyin Cahit 68, 75
Hüseyin Hilmi Paşa 128
Hüseyin Siret 75
Hüseyin Suat 68, 75
Hüseyin Vassâf 214

I

II. Abdülhâmid 19, 46, 127
II. Mahmûd 25
Inkilâp 177
Irving Montagu 59

İ

İbnülemin Mahmud Kemal İnal 60
İhsan Mahvî 7, 205, 207, 208, 211, 212, 213, 214
İkinci Bâyezîd 160
İlknur Tatar Kırılmış 96, 110, 116
İlk Sosyalist Kadın Şâir Yaşar Nezihe Bükülmez mi? 96, 116
İran-ı Kadîm Târihi 28
İrtika 39, 46
İsguhi Anna 35, 37
İskender Fahrettin 197
İsmail Hakkı Sunata 62
İsmail Hâmi Danişmend 23
İsmet Kür 84, 85
İsmet Rasin Tümtürk 77, 78
İstanbul Ansiklopedisi 62
İstanbul Pastahânesi 87
İşte Sanat Edebiyat 277, 278
İttihâd ve Terakki 127, 128, 341
İzzet Ziya 218

J

Jean Pietri 20, 24
Johannes Vincke 148

K

Kabûsnâme 28
Kadıköyü'nün Romanı 142, 144, 152, 153, 154, 157, 158
Kadın Gazetesi 113, 114
Kalamaria Sörler Mektebi 122
Kâmus 19, 27
Kamusü'l Alâm 21
Karabaş Tecvidi 95
Kara Belâ 106
Karadağ Muhârebesi 34
Karagöz 113, 209, 212, 248
Karpiç 87, 229, 230, 233, 237, 238, 240, 332
Kastamonu Eğitim Dergisi 23
Kavalalı Hoca Kâmil 13
Kayazâde Reşad Bey 21
Kayserili Mehmed Efendi 27
Kemanî Memduh Efendi 269
Kenan Hulûsi 7, 174, 175, 178, 191, 193-199, 202, 203
Ken'an Rifâî 143
Kevork Pamukciyan 35
Kıbrıslı Kâmil Paşa 129
Kızıl Güller 97
Kilisli Rifat 63
Kiralık Konak 122
Kirkor Köçeyan 35, 37
Kitâb-ı Akrabâ-i Din 27
Kitâb-ı Dâfiü'l-Gumûm Râfiu'l-Umûm 31
Kitâb-ı Fevâîd 27
Kitâb-ı Kimya 27
Kitâb-ı Şâfiye 27
Kitâbü'l Benât 28
Kitâbü'l Mesâlik 27
Kitâbü't Tabiiyye 28
Kitâbü't Tahlîl 27
Kökçü Avram 95, 105
Kur'ân-ı Kerim 57, 95, 116
Kutlu Pastahânesi 87
Kuyulu Kahve 227, 229
Küçük Gelin 36, 37, 38, 39
Külhanî Edipler 123, 133-136
Kürdün Meyhanesi 174

L

La Ville Convoitée Salonique 126
Leylâ Erbil 317, 326
Lugat-ı Bianchi 28
Lugat-ı Ermeni 28
Lugat-ı Landa 28
Lugat-ı Latin 28
Lugat-ı Macar 28
Lugat-ı Rusya 28
Lübeck 147

M

Mabeynci Ziver Bey Köşkü 26
Mahmud Vedad 95, 99-102, 112, 113, 114, 116
Mahmut Yesarî 259, 260, 263, 268, 270, 271
Mahpeyker Enver 314, 315, 317
Mahşerü'n Nefâis 54
Malûmat 39
Marc David Baer 129
Marie Delbova 219
Marsilya 24
Mâ'rûzat 44
Matbûat Hâtıralarından Muharrir, Şâir ve Edip 31, 50
Matbû'ât Tarihine Medhalden İlk Büyük Muharrirler 21
Mazhar Osman 75, 76, 214
Mazlûm Şehzâdeler yahud Hürrem Sultan 106
Mecdi Sadrettin 172, 218-220, 224
Mecmûa-i Ebüzziyâ 13
Mediha Mangır 272
Mehmed Âkif 78, 291
Mehmed Feyzi Bey 99, 100, 108, 109, 111, 113, 117
Mehmed Hamdi 13, 20
Mehmet Ali Paşa 45, 285
Mehmet Ali Tektaş 246
Mehmet Fevzi Efendi 193
Mekteb 25, 34, 36, 46, 59, 193, 220, 223, 248, 320
Menâpîrzâde Nûri Bey 21
Menfi 123, 127, 131
Mengü Ertel 308
Meserret Kıraathânesi 175, 178

Mızraklı İlmihal 95
Miftâhu'r Rahme 27
Mikhael Kosses 78
Millî Mecmûa 148, 149
Milliyet 67, 76, 77, 83, 86-88, 91, 92, 99, 100, 104, 114, 117, 132, 145, 147, 195, 220, 224, 226, 230, 236-239, 242, 246, 248, 250, 253, 274, 290, 307, 308, 314, 318, 322, 325, 342
Mithat Sadullah 70-74, 84, 86, 90
Mithat Şükrü 128
Mizânü'l Adl 27
Mizanü'l Edeb Tercümesi 27
Mizânü'l-hak 27
Mîzanü'l Hak 27
Moran Lisesi 27
Moutsopoulos 126
Muallim Nâci 31
Muallim Sadi 130
Mu'cemü'l Büldan Tercümesi 27
Muhît 60, 195
Murat Belge 141
Mûsikî 28, 114
Mustafa Çuhadar 57
Mustafa Fâzıl Paşa 13, 20, 26, 27, 28, 45
Mustafa Kemal 177, 221, 223, 224
Mustafa Sefa Çakır 54
Mübeccel Bayramveli 90
Müeyyet Adnan İnanışıltı 77
Münacât-ı Mîr-i Nevâî 27
Münir Nureddin Selçuk 117
Münşeât-ı Âkif Paşa 27
Münşeât-ı Nâbî 27

N

Naci Sadullah 172-174, 178, 264
Nâmık Kemâl 20, 27, 28, 134, 135
Nâzım Hikmet 84, 85, 171-174, 228, 286, 298
Nâzikter 16, 22-26, 106, 107, 110, 111
Nâzikter Hanım 22-26
Necati Tonga 87, 229, 235, 236
Necdet Sander 86
Necdet Tuncay 105, 114, 117
Necip Bedirxan 78
Necmi Pişkin 117
Neyyir-i Hakikat 128
Neyzen Tevfik 239, 240
Nezihe Araz 143, 144, 149
Niyâzi Dîvânı 27
Nizameddin Nazif 272
Nurinev Tanca 67, 68, 74, 76
Nûri Şeydâ 44, 51, 52

O

Olimpos Meydanı 122
Onların Romanı 218, 229
Orak Çekiç 176
Orhaneli 103, 107
Orhan Firuz 88
Orhan Müstecaplıoğlu 296, 297
Orhan Veli 87
Orlin Sabev 59
Osman Çutsay 308
Osman Fahri 7, 57, 60, 62, 63, 65, 67,-75, 77, 84, 85, 88-90
Osman Fahri, Hayatı ve Şiirleri 84
Osmanlı Tarihi Kronolojisi 23
Osman Şahabettin Efendi 57
Otakçılar Emîr Buhârî Tekkesi 259

Ö

Ömer Faruk Efendi 193, 197
Öyle İdiler Yaşarken 88

P

Paris 23, 24, 77, 78, 122, 128, 134, 135, 299, 300, 316, 337
Paşmakçızâde Mehmed Fâik Es'ad 31
Paşmakçızâde Zühdî Molla Efendi 46, 47
Paul Dumont 121
Pend-i Attar Şerhi 27
Peter Jensen 148
Peyami Safa 111, 115, 157, 158, 186, 187, 189, 190
Pierre Risal 126

R

Rahime Baytok 153
Rakı Ansiklopedisi 87, 174, 230, 233, 269
Rauf Mutluay 83, 141, 220, 221, 303

Ravzatü'ş Şühedâ 27
Refi' Cevad Ulunay 261-264
Reha Oğuz Türkkan 277
Resimli Türk Edebiyatı Tarihi 183, 185
Reşad Ekrem Koçu 35, 45, 62, 273
Rıfat Ilgaz 292
Risâle-i Sebât-ı Azizeyn 27
Risorta 128
Rûz-i Nigâh 27

S

Saâdet 60, 106, 134, 299
Saadettin Kaynak 117
Saadettin Nüzhet Ergun 207
Sabah 38, 155, 156, 170, 174, 186, 188, 189, 200, 271, 285, 319, 325, 329
Sabah-ı Hayatım 54
Sadi Hoşses 117
Sadri Sema 39, 45, 51
Safiye Ayla 173
Safiye Sâmî 147, 148, 149, 152
Sağır Ahmed Şükrü Beyzâde Mehmed Emin Bey 21
Said Kesler 258, 259, 261, 267, 270
Said Nazif Ozankan 77
Saint-Baptiste-de-la-Salle Frerler Koleji 122
Sait Faik 202, 314, 315, 317-319, 324, 325
Salah Birsel 233
Sâmiha Ayverdi 57, 143
Selâhattin Hakkı Esatoğlu 278
Selânik 69, 88, 121, 122, 125-131, 133, 219, 220, 223
Selânik'in Son Zaptı Hakkında Bir Tarih 125
Selim İleri 91, 158, 163, 164, 315
Selim S. Kuru 31
Semih Lûtfi 144, 152, 198, 221, 222, 334
Serbest Cumhûriyet Fırkası 177
Sermet Muhtar Alus 45
Sermet Sami Uysal 85, 87, 90, 218, 224, 225, 238
Servet-i Fünûn 61, 136, 193, 335
Sevengül Sönmez 35
Sevinç Ergiydiren 142
Sezer Duru 305
Sicill-i Osmanî 22
Sofi Huri 143
Soner Yalçın 90
Son Saat 334
Son Telgraf 264, 270-273
Stjepan Vukčić Kosača 161
Suyu Arayan Adam 124, 336
Süleyman Nazif 63, 77
Süleyman Vehbi Kocagüney 252

Ş

Şehzâde Seyfeddin Efendi 26
Şehzâde Seyfeddin Efendi Köşkü 26
Şerh-i Misbah 27
Şevket Süreyya 124, 335
Şihab 60
Şinasi Baray 87
Şîvezat 77
Şükran Kurdakul 83, 141

T

Tagore 148
Taha Toros 59, 96, 98-104, 106, 108, 111, 112, 250, 272, 273
Tâhirü'l-Mevlevî 207, 209, 212, 214
Takiyettin Mengüşoğlu 286
Talip Mert 24, 25, 28
Tanin 59, 172
Tanzimat'tan Bugüne Edebiyatçılar Ansiklopedisi 40, 71, 75, 197, 235, 303, 341
Tarık Buğra 152
Tarifnâme-i Subeş 28
Tarih-i Cevdet 27
Târih-i Kırım 27
Tercümân-ı Hakîkat 25, 62
Tevârih-i Âl-i Osmân 161
Tevfik Paşa 19, 20, 309
Tevfik Pulur 239
Tezkire-i Hâtimetü'l-eş'â 21
Tezkire-i Hâtimetü'l-eş'âr 21, 23
Todori Çarkas 246
Tuhfe-i Vehbi 95
Tunuslu Mehmed Paşa Köşkü 26
Turan Atik 143
Turgut Özakman 229

Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi 22, 35, 57, 59, 221
Türkiye Sosyalist Partisi 282, 287, 288, 295, 296, 299, 300
Türk Kızı 131

Ü

Üç Nal Meyhânesi 87
Ülker Fırtınası 142, 144, 153, 158
Üsküdarlı Edhem Efendi 97
Üsküp 175, 183, 186

V

Vakit 39, 51, 83, 96, 114, 144, 175, 177-179, 183, 198, 203, 235, 237, 295, 329, 334, 336
Vâ-nû 173
Veritas 128
Vincenzo Caivano 151, 154

Y

Yakup Kadri 78, 79, 122, 157, 158, 228
Yakut Kayalar 73, 88, 89
Yalçın Küçük 78, 88
Yarısı Roman 84
Yaşamak Güzel Şey Be Kardeşim 228
Yaşar Nabi 196, 236
Yedi Meş'ale 194
Yeni Gazete 248
Yeni İstanbul 145, 149, 150, 152, 156, 157
Yeni Osmanlılar Cemiyeti 20, 21
Yeprem Boğosyan 35
Yıldız Yağmuru 85
Yusuf Niyâzi 98, 99, 101, 102, 103, 106, 107, 113
Yusuf Niyâzi Erdem 107
Yusuf Ziya Ortaç 239, 240

Z

Zeynep Kerman 67, 69, 70, 71, 74, 84
Zeytinlik Yetimhânesi 122
Ziyad Ebüzziyâ 13, 22
Ziya Somar 303-306, 308, 309